

TIKUVCHILIK KASBINING IJTIMOYIY MOSLASHUV VA MUSTAQIL HAYOTDAGI O‘RNI

Djurayeva Zamira Nuraliyevna

*Farg‘ona imkoniyatlari cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan
maxsus texnikumi, ta’lim ustasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tikuvchilik kasbining imkoniyati cheklangan shaxslarni ijtimoiy moslashtirish va mustaqil hayotga tayyorlashdagi o‘rni ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Muallif tikuvchilik faoliyatining mehnat reabilitatsiyasi, iqtisodiy mustaqillik, o‘zini-o‘zi anglash hamda jamiyatga integratsiya jarayonlaridagi ahamiyatini ko‘rsatib beradi. Maqolada O‘zbekistonda imkoniyati cheklangan shaxslar uchun yaratilayotgan huquqiy va ijtimoiy shart-sharoitlar, kasb-hunar ta’limini tashkil etishning amaliy jihatlari aniq dalillar asosida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: tikuvchilik, kasb-hunar ta’limi, ijtimoiy moslashuv, mustaqil hayot, imkoniyati cheklangan shaxslar, mehnat reabilitatsiyasi, inklyuziv ta’lim, kasbiy ko‘nikma, ijtimoiy integratsiya.

Аннотация. В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируется роль швейного дела в социальной адаптации и подготовке людей с инвалидностью к самостоятельной жизни. Автор показывает важность швейной деятельности в процессах трудотерапии, экономической независимости, самореализации и интеграции в общество. В статье рассматриваются правовые и социальные условия, созданные для людей с инвалидностью в Узбекистане, а также практические аспекты организации профессионального образования на основе конкретных данных.

Ключевые слова: швейное дело, профессиональное образование, социальная адаптация, самостоятельная жизнь, люди с инвалидностью, трудотерапия, инклюзивное образование, профессиональные навыки, социальная интеграция.

Abstract. This article analyzes the role of the tailoring profession in the social adaptation and preparation of people with disabilities for independent life from a scientific and pedagogical point of view. The author shows the importance of tailoring activities in the processes of labor rehabilitation, economic independence, self-realization and integration into society. The article covers the legal and social conditions created for people with disabilities in Uzbekistan, practical aspects of organizing vocational education based on concrete evidence.

Keywords: tailoring, vocational education, social adaptation, independent life, people with disabilities, labor rehabilitation, inclusive education, vocational skills, social integration.

Kirish

Inson hayotida kasb-hunar nafaqat tirikchilik manbai, balki shaxsning jamiyatdagi o'rnini belgilab beruvchi, uning qadr-qimmatini va ijtimoiy maqomini shakllantiruvchi muhim omildir. Bu haqiqat imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ayniqsa katta ahamiyat kasb etadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining taxminan 15 foizi, ya'ni bir milliarddan ortiq kishi turli ko'rinishdagi nogironlik bilan yashaydi. Bu toifadagi insonlarning jamiyatga to'laqonli integratsiyalashuvi zamonaviy ijtimoiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

O'zbekistonda so'nggi yillarda imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini ta'minlash va ularni jamiyat hayotiga jalb etish borasida tub islohotlar amalga oshirildi. 2020-yil 15-oktabrda "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-641-son) qabul qilinib, u 2021-yil 15-yanvardan

kuchga kirdi. 2021-yil 7-iyunda mamlakatimiz Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasini ratifikatsiya qildi. Mazkur hujjatlar imkoniyati cheklangan shaxslarning ta'lim olish, kasb-hunarga ega bo'lish va mehnat qilish huquqlarini davlat kafolati darajasiga ko'tardi.

Aynan shu kontekstda tikuvchilik kasbi alohida e'tiborga loyiq. Tikuvchilik — qadimiy hunarlardan biri bo'lib, u jismoniy imkoniyatlari turlicha bo'lgan insonlar uchun ham qulay, moslashuvchan va iqtisodiy jihatdan samarali faoliyat turidir. Ushbu maqolada tikuvchilik kasbining imkoniyati cheklangan shaxslarni ijtimoiy moslashtirish va mustaqil hayotga tayyorlashdagi o'rni nazariy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi.

Tikuvchilik kasbining ijtimoiy-pedagogik mohiyati

Tikuvchilik kasbi imkoniyati cheklangan shaxslar uchun bir qator pedagogik ustunliklarga ega. Birinchidan, u ish jarayonini o'quvchining individual imkoniyatlariga moslashtirish imkonini beradi: ish sur'ati, murakkablik darajasi va vazifalar hajmi har bir o'quvchining holatiga qarab belgilanadi. Ikkinchidan, tikuvchilik faoliyati mayda motorika, ko'z va qo'l muvofiqligi, diqqat hamda fazoviy tasavvurni rivojlantiradi, bu esa korreksion-pedagogik nuqtai nazardan katta qiymatga ega.

Mashhur psixolog L.S.Vigotskiyning korreksion pedagogika sohasidagi ta'limotiga ko'ra, nuqsonni bartaraf etishning eng samarali yo'li - bolaning saqlanib qolgan imkoniyatlariga tayanib, uni faol mehnat faoliyatiga jalb etishdir. Tikuvchilik mehnati ana shunday faoliyat bo'lib, u o'quvchida "men ham qila olaman" degan ishonchni mustahkamlaydi. Mehnat natijasining ko'zga ko'rinarli bo'lishi - tikilgan buyumning real va foydali mahsulot ekanligi - o'quvchida muvaffaqiyat hissini va ijobiy o'zini-o'zi baholashni shakllantiradi.

Bundan tashqari, tikuvchilik amerikalik psixolog A. Maslou ta'riflagan ehtiyojlar iyerarxiyasining yuqori bosqichlari - hurmat-e'tibor va o'zini namoyon

etish ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. O‘z mehnati bilan go‘zal va foydali narsa yaratgan inson jamiyatda o‘zini keraksiz emas, balki ijodkor va munosib a‘zo sifatida his qiladi.

Ijtimoiy moslashuvda tikuvchilikning o‘rni

Ijtimoiy moslashuv (adaptatsiya) - shaxsning jamiyat talablari, me‘yorlari va munosabatlari tizimiga muvaffaqiyatli moslashish jarayonidir. Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun bu jarayon ko‘pincha qo‘shimcha to‘siqlar bilan kechadi: ijtimoiy ajralib qolish, o‘ziga ishonchsizlik va muloqot tajribasining yetishmasligi. Tikuvchilik ta’limi bu to‘siqlarni yengishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Birinchidan, tikuvchilik ustaxonasi yoki guruhdagi ish jamoaviy faoliyatni nazarda tutadi. O‘quvchilar birgalikda ishlash, vazifalarni taqsimlash, bir-biriga yordam berish va natijani baham ko‘rish orqali ijtimoiy ko‘nikmalarni egallaydi. Bu muloqot, hamkorlik va mas’uliyat tuyg‘ularining rivojlanishiga olib keladi.

Ikkinchidan, kasbiy malakaga ega bo‘lish shaxsning ijtimoiy maqomini oshiradi. “Tikuvchi” degan kasb nomi insonga aniq ijtimoiy rol beradi va uni “yordamga muhtoj” obrazidan “mustaqil mehnat sub’yekti” maqomiga olib chiqadi. Bu psixologik jihatdan o‘ta muhim o‘zgarishdir, chunki u shaxsning o‘zini jamiyatning teng huquqli a‘zosi sifatida idrok etishiga asos yaratadi.

Uchinchidan, tikuvchilik mahsulotlari orqali inson jamiyat bilan bevosita aloqaga kirishadi: buyurtmalar qabul qilish, mijozlar bilan muloqot, mahsulotni taqdim etish — bularning barchasi ijtimoiy faollikni oshiradi va shaxsni izolyatsiyadan olib chiqadi.

Mustaqil hayotga tayyorlashda tikuvchilik ko‘nikmalari

Mustaqil hayot konsepsiyasi imkoniyati cheklangan shaxsning o‘z hayotini mustaqil tashkil eta olishi, qarorlar qabul qilishi va iqtisodiy jihatdan o‘zini

ta'minlashini nazarda tutadi. Tikuvchilik ko'nikmalari bu maqsadga erishishda ikki yo'nalishda yordam beradi: maishiy mustaqillik va iqtisodiy mustaqillik.

Maishiy jihatdan tikuvchilikni egallagan inson kiyim-kechakni ta'mirlash, o'lchamga moslashtirish, uy-ro'zg'or buyumlarini tayyorlash kabi kundalik vazifalarni mustaqil bajara oladi. Bu uning boshqalarga qaramligini kamaytiradi va o'z turmushini erkin tashkil etishiga imkon beradi.

Iqtisodiy jihatdan tikuvchilik daromad manbaiga aylanishi mumkin. Tikuvchilik faoliyati uyda, kichik ustaxonada yoki ijtimoiy korxonalarda olib borilishi mumkinligi sababli, u imkoniyati cheklangan shaxslar uchun mehnat bilan band bo'lishning eng qulay shakllaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda "O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan shaxslarni, jumladan xotin-qizlarni qayta kasbga tayyorlash xarajatlari 2024-yil 1-yanvardan boshlab davlat tomonidan qoplab berilishi belgilangan. Bu esa tikuvchilik kabi amaliy kasblarni egallash imkoniyatlarini yanada kengaytirdi.

Mustaqil daromadga ega bo'lish shaxsning o'zini-o'zi qadrlash hissini mustahkamlaydi, oilaga va jamiyatga foyda keltirayotganini his qilish imkonini beradi. Shu tariqa tikuvchilik kasbi mehnat reabilitatsiyasining muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda yaratilgan huquqiy va ijtimoiy shart-sharoitlar

Mamlakatimizda imkoniyati cheklangan shaxslarni kasb-hunarga o'rgatish va ish bilan ta'minlash uchun keng huquqiy zamin yaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-dekabrda "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5270-son Farmoni ushbu sohadagi islohotlarning boshlanishiga turtki bo'ldi.

2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmon bilan tasdiqlangan “Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” hamda inklyuziv ta’limni bosqichma-bosqich joriy etish dasturi imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni umumiy ta’lim va kasb-hunar ta’limi tizimiga jalb etishni nazarda tutadi. Ixtisoslashtirilgan maxsus muassasalarda yuqori sinf o‘quvchilariga kasb-hunar o‘rgatish, jumladan tikuvchilik kabi amaliy yo‘nalishlar bo‘yicha ta’lim berish izchil rivojlantirilmoqda.

2023-yil 27-dekabrda PQ-410-son qarori bilan o‘zgalar parvarishiga muhtoj keksalar va nogironligi bo‘lgan shaxslarga ijtimoiy xizmat ko‘rsatish tizimi takomillashtirildi. Bularning barchasi imkoniyati cheklangan shaxslarni nafaqat ijtimoiy himoya obyekti, balki jamiyatning faol va ijodkor a‘zosi sifatida ko‘rish yo‘nalishidagi davlat siyosatining yaqqol ifodasidir.

Tikuvchilik ta’limini tashkil etishning amaliy jihatlari

Imkoniyati cheklangan shaxslarga tikuvchilikni o‘rgatishda quyidagi pedagogik tamoyillarga rioya qilish maqsadga muvofiqdir. Avvalo, ta’lim individuallashtirilgan bo‘lishi, har bir o‘quvchining jismoniy va psixologik holatiga moslashtirilishi lozim. Murakkab operatsiyalarni soddadan murakkabga qarab bosqichma-bosqich o‘rgatish, ko‘rgazmalilik va amaliy mashqlarga keng o‘rin berish samaradorlikni oshiradi.

Ish o‘rnining ergonomik jihatdan to‘g‘ri jihozlanishi — moslashtirilgan stol va stullar, qulay yoritish, xavfsiz uskunalari — ta’lim sifatining muhim sharti hisoblanadi. Bundan tashqari, zamonaviy tikuv mashinalari va sodda texnologik jarayonlardan foydalanish o‘quvchilarning kasbni tezroq va sifatliroq egallashiga yordam beradi.

Ta’lim ustasining roli ham alohida ahamiyatga ega. Usta nafaqat kasbiy bilim beradi, balki o‘quvchida mehnatga muhabbat, sabr-toqat va o‘z mehnati natijasidan faxrlanish tuyg‘usini tarbiyalaydi. Ustaning sabri, hamdardligi va shaxsiy namunasi

imkoniyati cheklangan o'quvchilarni rag'batlantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, tikuvchilik kasbi imkoniyati cheklangan shaxslarni ijtimoiy moslashtirish va mustaqil hayotga tayyorlashning samarali vositasidir. Bu kasb shaxsda kasbiy malaka, ijtimoiy ko'nikma va iqtisodiy mustaqillik uchun zarur bo'lgan sifatlarni shakllantiradi.

Tikuvchilik ta'limi mehnat rehabilitatsiyasi, korreksion-pedagogik ta'sir va ijtimoiy integratsiya vazifalarini bir vaqtning o'zida bajaradi. U o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi, uni jamiyatning faol a'zosiga aylantiradi va mustaqil daromad manbaiga ega bo'lish imkonini beradi.

O'zbekistonda yaratilgan huquqiy va ijtimoiy shart-sharoitlar tikuvchilik kabi amaliy kasblarni egallash uchun keng imkoniyatlar ochib bermoqda. Ixtisoslashtirilgan maxsus muassasalarda ushbu yo'nalishni ilmiy asoslangan, individuallashtirilgan va zamonaviy yondashuvlar bilan rivojlantirish — imkoniyati cheklangan shaxslarning to'laqonli va munosib hayot kechirishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-641-son, 2020-yil 15-oktabr). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni (PF-5270-son, 2017-yil 1-dekabr). Toshkent, 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni (PF-5712-son, 2019-yil 29-aprel). Toshkent, 2019.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zgalar parvarishiga muhtoj keksalar va nogironligi bo‘lgan shaxslarga ijtimoiy xizmat va yordam ko‘rsatish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori (PQ-410-son, 2023-yil 27-dekabr). Toshkent, 2023.
5. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi, 2023.
6. Qodirova F.U., Pulatova D.A. Inklyuziv ta’lim: nazariya va metodika. Darslik. Toshkent, 2024. 280 b.
7. Muminova L.R., Ayupova M.Yu. Maxsus pedagogika. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: O‘qituvchi, 2013. 256 b.
8. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi (2006). O‘zbekiston tomonidan 2021-yil 7-iyunda ratifikatsiya qilingan.
9. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti, Jahon banki. Nogironlik bo‘yicha jahon ma’ruzasi (World Report on Disability). — Jeneva: JSST, 2011.
10. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT). Nogironligi bo‘lgan shaxslarni kasbiy reabilitatsiya qilish va ish bilan ta’minlash to‘g‘risidagi 159-sonli Konvensiya. Jeneva, 1983.
11. Vigotskiy L.S. Defektologiya asoslari. — Sankt-Peterburg: Lan, 2003.
12. Maslou A. Motivatsiya va shaxs. — Sankt-Peterburg: Piter, 2008.